

Karol Kuczera

Uniwersytet Szczeciński

Rola technologii komunikacyjnych i informacyjnych w kształtowaniu postaw obywatelskich młodych ludzi – wyniki badań. Część 2

Streszczenie

W artykule prezentowana jest dyskusja dotycząca roli technologii informacyjnej i komunikacyjnej w kształtowaniu postaw obywatelskich. Istotnym czynnikiem tego procesu jest nastawienie i umiejętności nauczycieli. Dyskusję teoretyczną uzupełniają wyniki badania ankietowego przeprowadzonego na grupie osób aspirujących do pracy w zawodzie nauczyciela.

Słowa kluczowe: technologie informacyjne, postawy obywatelskie, umiejętności nauczyciela

Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie jest kontynuacją rozważań podjętych w pierwszej części artykułu, opublikowanej w numerze 2/2012. Nawiązano w niej do charakteru społeczeństwa obywatelskiego i kluczowych cech jego uczestników. Odwołując się do literatury, zwrócono uwagę na powszechną bierność oraz brak entuzjazmu wobec przedsięwzięć oddolnych obserwowane w polskim społeczeństwie. Sytuacja ta pozwala sądzić, iż znajdujemy się we wczesnej fazie kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego, które zdaniem autora stanowi pożądany model społeczny. Warunkiem otwierającym drogę do kształtowania postaw i wartości charakterystycznych dla społeczeństwa obywatelskiego w Polsce stało się przyjęcie ustroju demokratycznego. Rodzi się tu pytanie o możliwość sterowania oraz dynamizacji procesu transformacji społecznej kształtującej „właściwe” postawy i cechy, wśród których wymienia się m.in. suwerenność i samorealizację jednostek. W kontekście tym poruszono zagadnienie roli szkoły, a przede wszystkim nauczycieli w kształtowaniu postaw obywatelskich młodych ludzi. Nawiązując do modelu procesu komunikacji zasygnalizowano potencjalne bariery komunikacyjne, które mogą ujawniać się w komunikacji pomiędzy uczniami i nauczycielami. Postawiono również hipotezę, iż Internet oraz dostępne rozwiązania komunikacyjne i informacyjne stanowią mogą znakomity element wspomagający pracę nauczyciela, spajający mechanizmy percepcji uczniów i nauczycieli oraz pozwalający nauczycielowi na angażowanie uczniów, ich współpracę i dzielenie się zdobywaną wiedzą, a przez to także kształtowanie postaw w tym zakresie. Wykorzystywanie cyfrowego medium, traktowanego przez młodych ludzi jako ważny kanał komunikacji sprzyjać może „odnalezieniu” się nauczycieli i uczniów we wspólnej wirtualnej przestrzeni komunikacyjnej wspierającej procesy edukacyjne realizowane w świecie rzeczywistym. O ile

Sieć jest naturalnym środowiskiem komunikacji, rozrywki, a także zdobywania informacji dla uczniów, od nauczycieli wymagać może nieco wysiłku i determinacji.

Jako cel niniejszego opracowania przyjęto próbę identyfikacji i opisu zachowań i postaw osób, które czynią starania zmierzające do podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela. Na potrzeby realizacji celu przeprowadzono badania ankietowe dotyczące postrzegania i korzystania z Internetu oraz opinii dotyczących relacji pomiędzy wykorzystywaniem Internetu a postawami, w tym także możliwości wywierania wpływu na sprawy regionu. Jest to niejako próba połączenia opinii na temat Internetu i jego wykorzystywania oraz wpływu technologii komunikacyjnych i informacyjnych na kształtowanie postaw obywatelskich. Badania przeprowadzono wśród słuchaczy studiów podyplomowych przygotowujących do zawodu nauczyciela. Uzyskane opinie traktowane są jako poglądy osób, które chciałyby się realizować w zawodzie nauczyciela. Badania ankietowe zrealizowane zostały w roku szkolnym 2011/2012 na grupie 63 respondentów w Wydziałach w Gryficach oraz Starogardzie Szczecińskim Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie. Część wyników wraz z ich interpretacją zawarto w pierwszej części artykułu. Niniejsza publikacja stanowi kontynuację podjętej dyskusji.

Badania

Część kwestionariusza ankietowego poświęcono zagadnieniu dotyczącemu postrzegania społecznych konsekwencji korzystania z Internetu, zarówno pozytywnych jak i negatywnych, będących syntezą pojawiających się w literaturze dyskusji i opracowań. Ankietowani poproszeni zostali o wyrażenie swojej opinii, za pomocą pięciostopniowej skali lingwistycznej, odnośnie zaproponowanych stwierdzeń. Uzyskane odpowiedzi przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Opinie respondentów dotyczące konsekwencji korzystania z Internetu

	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
a) Internet angażuje wiele osób, odciągając je od robienia czegoś pożytecznego przez co marnotrawią swój czas i potencjał.	15%	31%	28%	21%	5%
łącznie	46%			26%	
b) Internet pozwala zwiększać szybkość rozwoju ludzi, czyni ich działania efektywniejszymi oraz skuteczniejszymi.	0%	2%	10%	62%	26%
łącznie	2%			89%	
c) Internet przyczynia się do rozwoju wszystkich obywateli.	0%	8%	34%	41%	16%
łącznie	8%			57%	
d) Internet przyczynia się do podziału społecznego, osoby, które dzięki Internetowi rozwijają swój potencjał zyskują coraz większą przewagę nad osobami, które Internetu nie używają lub traktują go jako rozrywkę.	3%	13%	38%	34%	11%
łącznie	16%			46%	

Źródło: opracowanie własne

Oczekiwać można, iż oceny dotyczące zjawisk społecznych mają charakter subiektywny i oceniający w znacznym stopniu postrzegają zaproponowane stwierdzenia przez pryzmat własnych zachowań i doświadczeń oraz obserwacji poczynionych w środowisku, w którym funkcjonują. Widoczna jest tendencja do posługiwania się mniej ostrymi ocenami – częstsze posługiwanie się odpowiedziami raczej nie, raczej tak niż nie i tak. Znaczący jest także odsetek osób nie posiadających opinii w poruszonym obszarze.

Niespełna połowa respondentów (46%) nie zgadza się z obrazem Internetu jako „złodziejem czasu”, wpływającego za zaniechanie działań w innych istotnych obszarach. 26% osób skłania się jednak do takiego postrzegania Internetu. Jednocześnie 28% nie ma zdania na ten temat. Tym samym ponad połowa słuchaczy (26%+28%) dostrzega (potencjalną) możliwość (lub doświadcza) spędzania czasu w Sieci kosztem innych aktywności – Internet, w ich opinii, wpływa (może wpływać) na marnowanie czasu i potencjału.

Z uzyskanych danych wyrazisty obraz wyłania się w przypadku stwierdzenia b). Aż 89% osób uważa, że Internet wpływa na rozwój ludzi oraz wzrost efektywności i skuteczności ich działań, tylko 2% jest przeciwnego zdania. Jednocześnie jednak już tylko 57% uważa, że korzyści te dotyczą wszystkich ludzi (stwierdzenie c)). Natomiast prawie połowa ankietowanych traktuje Internet jako źródło stratyfikacji społecznej (stwierdzenie d)), ponadto aż 38% nie miało zdania w tym zakresie, a więc nie wyklucza jego negatywnego wpływu na podziały w społeczeństwie.

Tabela 2. Ocena wpływu Internetu na stratyfikację społeczną w opinii osób, które nie zanegowały wpływu Internetu na rozwój wszystkich obywateli

Internet przyczynia się do podziału społecznego, osoby, które dzięki Internetowi rozwijają swój potencjał zyskują coraz większą przewagę nad osobami, które Internetu nie używają lub traktują go jako rozrywkę.	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
Odpowiedzi wśród osób, które przy stwierdzeniu: <i>Internet przyczynia się do rozwoju wszystkich obywateli</i> Zaznaczyły: tak lub raczej tak (57%)	3%	14%	40%	31%	11%
łącznie	17%			43%	
Odpowiedzi wśród osób, które przy stwierdzeniu: <i>Internet przyczynia się do rozwoju wszystkich obywateli</i> Zaznaczyły: trudno powiedzieć (34%)	5%	5%	43%	43%	5%
łącznie	10%			48%	

Źródło: opracowanie własne

Porównanie ocen dotyczących pozytywnego wpływu Internetu na rozwój wszystkich obywateli (stwierdzenie c) z tabeli 1) z odpowiedziami odnoszącymi się do stwierdzenia o jego wpływie jedynie na wybrane grupy, co sprzyja podziałom społecznym (stwierdzenie d) z tabeli 1) ujawniło pewne niejednoznaczności w poglądach ankietowanych osób. Jak pokazano w tabeli 2, wśród osób, które uważają, że Internet przyczynia się do rozwoju wszystkich obywateli (a tak deklaruje 57%) aż 43% jednocześnie twierdzi, że zyskują jedynie wybrani, ci zaś, którzy Internetu nie używają lub traktują go jako rozrywkę pozostają w tyle nie czerpiąc korzyści z potencjału Sieci. 40% z osób, które uważają, że Internet

przyczynia się do rozwoju wszystkich obywateli nie mają zdania czy przyczynia się on do rozwarstwienia społecznego. Jedynie 17% respondentów przekonanych o pozytywnym wpływie Internetu nie uważa, aby był on przyczyną podziałów społecznych. Wydawać może się, że jedynie ta niespełna piąta część badanych zareagowała na oba stwierdzenia konsekwentnie. Ewentualnie w stosunku do zaistniałej sytuacji podjąć można próbę interpretacji obejmującej różne tempa rozwoju – internauci doskonalą swoje działania szybciej, niż osoby niekorzystające (lub traktujące Internet jedynie jako rozrywkę), które będąc pośrednio pod wpływem Internetu także podlegają procesom rozwojowym (podnoszą sprawność swoich działań).

Wśród osób, które przy stwierdzeniu dotyczącym wpływu Internetu na rozwój wszystkich obywateli wskazały odpowiedź „trudno powiedzieć”, prawie połowa (48%) dostrzega dzielące oddziaływanie Sieci. Natomiast co dziesiąty ankietowany nie ocenia sytuacji w ten sposób. Zdecydowana więc większość, w analizowanej grupie, odnosząca się do zagadnienia stratyfikacji społecznej, nie będąc przekonana co do pozytywnego wpływu (lub jego braku) Internetu na wszystkich obywateli dostrzega zagrożenie rozwarstwieniem społecznym płynące z różnego poziomu absorpcji współczesnej technologii komunikacyjnej i informacyjnej przez ludzi należących do różnych środowisk. Wśród osób nie wyrażających opinii (odpowiedź „trudno powiedzieć”) na kwestię przyczyniania się Internetu do rozwoju wszystkich obywateli, 43% nie wyraża swojej opinii także odnośnie wywoływania przez Internet nierówności społecznych. I w tym przypadku wnioskową można o zarysowujących się wątpliwościach dotyczących wszechobecnych korzyści, których źródłem jest rozwój Internetu i narzędzi, które oferuje.

Ankietowani, jako osoby regularnie korzystające z dobrodziejstw technologii (patrz część 1 tabela 1 i 2), dostrzegają jej korzyści, o czym świadczą odpowiedzi dotyczące drugiego stwierdzenia z tabeli 1. W mniejszym stopniu jednak uświadamiają sobie zachodzące negatywne procesy społeczne, do których należy m.in. nowy podział społeczny oraz wykluczenie cyfrowe (choćby spory odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć” w stwierdzeniach c) i d)). Uzyskane odpowiedzi nie świadczą jednocześnie o bezkrytycznej ocenie Internetu w kontekście społecznym¹. Docenianie zalet narzędzi cyfrowych ułatwi włączanie ich w przyszłe procesy edukacyjne, wydaje się jednak, iż zagadnieniem wymagającym dyskusji i uświadamiania jest problem zróżnicowania w dostępie do Sieci i korzyści, które oferuje oraz wynikające z tego zróżnicowane tempo rozwoju poszczególnych osób, grup czy środowisk. W warunkach edukacji szkolnej unikać należy sytuacji, w której próby angażowania młodych ludzi poprzez technologie komunikacyjne i informacyjne w procesy zdobywania wiedzy aktywizować będą jedynie wybrane grupy doprowadzając tym samym do wspierania „silniejszych” kosztem „słabszych”, którzy mają ograniczony dostęp do Sieci i rozwiązań, które oferuje².

W badaniu ankietowym posłużono się także pytaniem otwartym zwracając się do respondentów z prośbą o wymienienie postaw, cech lub umiejętności, które wpływają na efektywne korzystanie z Internetu. Dominującą grupą odpowiedzi były, nico odmiennie

¹ Zwrócić należy także uwagę, że przyjęta forma pytań-stwierdzeń sugeruje ewentualne niekorzystne zjawiska związane z rozwojem i upowszechnianiem się Internetu, co częściowo może wpływać na udzielane odpowiedzi.

² Por.: K. Kuczera, *Infrastruktura, usługi i potrzeby jako elementy spójnego kształtowania społeczeństwa informacyjnego*, Handel wewnętrzny, lipiec-sierpień 2012, tom III, s. 200–209.

zamknięte w słowami, zagadnienia związane z chęcią pozyskania/zdobycia/poszerzenia/pogłębienia wiedzy/informacji, dowiedzenia się czegoś nowego, poznania nowych możliwości, przyswojenia nowych informacji, poszerzenia światopoglądu lub też rozwiązania problemu bądź znalezienia odpowiedzi na nurtujące pytania. Powtarzały się odpowiedzi dotyczące poznania opinii innych osób czy uczenia się od innych. Wiele osób wymieniało po prostu ciekawość czasami dodając: świata, wiedzy, nowinek itp. oraz zainteresowanie (otaczającymi sprawami, dziedziną, tematem). Na uwagę zasługuje także powtarzająca się dociekliwość. Powtarzającym się wskazaniem jest także (samo)dyscyplina. Podobny przekaz odczytać można z takich odpowiedzi jak: umiejętność zarządzania/gospodarowania czasem oraz organizowania pracy (własnej) czy uświadomienie własnych celów i priorytetów a także konsekwencja (upór) w poszukiwaniu informacji/realizacji celów. Jedynie pojedyncze odpowiedzi dotyczyły typowych „twardych” umiejętności: znajomość technologii informacyjnych/biegłość obsługi komputera, znajomość języków obcych, analiza problemów czy umiejętność wyszukiwania informacji lub analitycznego myślenia bądź wykształcenie. W badanej grupie na pierwszy plan wysunęły się więc ciekawość i chęć zdobywania informacji, wyraźnie słabiej akcentowana były konieczność specjalistycznej wiedzy niezbędnej do korzystania z technologii komputerowej. Potwierdza to, że respondenci wykorzystują Internet jako „normalne” czy „naturalne” środowisko wyszukiwania informacji, nie wskazując barier w jego wykorzystaniu w postaci np. specjalistycznych umiejętności. Ważniejsze jest natomiast konsekwentne i zdyscyplinowane realizowanie uświadomionych celów. Pamiętać należy, że ankieta nie weryfikowała faktycznej sprawności, w tym skuteczności i efektywności pracy, a jej wyniki dotyczą opinii respondentów. Przypuszczać można, że opinie to opierają się w znacznej części na podstawie doświadczeń „zdroworozsądkowego” wykorzystywania technologii cyfrowych, stąd kluczową deklarowaną postawą jest ciekawość. Sytuacja ta potwierdza ponadto przyjazność i łatwość obsługi dostępnych narzędzi internetowych.

Kolejne trzy pytania dotyczyły kształtowania postaw przyczyniających się do efektywnego wykorzystywania Internetu za sprawą rodziny, szkoły oraz uczelni. We wszystkich przypadkach zdecydowana większość ankietowanych uznała pro technologiczny wpływ wymienionych środowisk. Procentowy rozkład odpowiedzi przedstawia tabela 3. W kwestionariuszu przewidziano na te pytania do zaznaczenia jedynie odpowiedzi tak i nie. Brak odpowiedzi traktowany może być więc jako odpowiedź „nie wiem-nie mam zdania”

Tabela 3. Uzyskane odpowiedzi (%) na pytania dotyczące kształtowania postaw przyczyniających się do efektywnego korzystania z Internetu

	tak	nie	brak odpowiedzi
Czy model polskiej rodziny wpływa na kształtowanie postaw przyczyniających się do efektywnego korzystania z Internetu?	68%	24%	8%
Czy szkoła podstawowa, gimnazjum lub szkoła średnia wpływa na kształtowanie postaw przyczyniających się do efektywnego korzystania z Internetu?	73%	21%	6%
Czy studia wpływają na kształtowanie postaw przyczyniających się do efektywnego korzystania z Internetu?	89%	5%	6%

Źródło: opracowanie własne

Wśród komentarzy pojawiających się przy odpowiedzi „nie” udzielonej na pierwsze z pytań na uwagę zasługują opinie mówiące, że model rodziny to wspólne spędzanie czasu: rozmowy, spacer, wycieczki, basen itp. nie zaś spędzanie czasu przed komputerem. Druga grupa odpowiedzi polaryzowała się wokół opinii, mówiących, że rodzice mają spokój kiedy dzieci zajmują się komputerem, a te głównie grają lub spędzają czas na portalach społecznościowych, co nie rozwija w nich pozytywnych cech, a jest jedynie rozrywką.

Wśród osób zaznaczających odpowiedź „tak”, na którekolwiek z pytań dominowały sugestie, że prace do wykonania wymagają często, lub jest to po prostu wygodne, wyszukiwanie informacji w Sieci. Nie brakowało też opinii, szczególnie odnośnie szkoły i uczelni, że wiele prac przygotowywanych jest poprzez „zapożyczenie” gotowych rozwiązań wyszukiwanych w Internecie, co niewątpliwie wpływa, i jest silnym determinantem, na ćwiczenie efektywności pracy w Sieci.

W ankiecie badawczej znalazło się także miejsce na pytanie dotyczące wpływu Internetu na godzenie życia zawodowego z prywatnym. Procentowy rozkład odpowiedzi przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Odpowiedzi respondentów (%) dotyczące wpływu Internetu na godzenie życia zawodowego z prywatnym

	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
Internet ułatwia godzenie życia zawodowego z prywatnym	2%	11%	19%	32%	37%
łącznie	13%			68%	

Źródło: opracowanie własne

68% ankietowanych dostrzega pozytywny wpływ Internetu na godzenie życia zawodowego z prywatnym, w tym 37% potwierdza tę zależność w sposób zdecydowany – odpowiedź „tak”. Jedynie 13% uważa, że Sieć nie jest pomocna w tym obszarze, prawie piąta część nie opowiedziała się po żadnej stronie, decydując się na odpowiedź „trudno powiedzieć”.

Osoby, które uznały, że Internet nie ułatwia godzenia obu wspomnianych sfer życia poproszone zostały o doprecyzowanie swojej opinii poprzez wybór zaproponowanych przyczyn takiego stanu rzeczy lub wpisanie własnego stanowiska. Jedna z osób zgodziła się z zaproponowanym stwierdzeniem, iż nadmiar informacji wydłuża czas pracy i ogranicza czas dla rodziny, pozostałe 7 osób potwierdziło stwierdzenie mówiące o tym, że ułatwienia techniczne powodują, że mając dostęp do spraw zawodowych także poza pracą w konsekwencji pracują także po powrocie do domu.

O sprecyzowanie swojej opinii poproszono także osoby, które uważają, że Internet ułatwia godzenie życia zawodowego z prywatnym. Zdecydowana większość, bo aż 86% osób z analizowanej grupy zgodziło się ze stwierdzeniem: „szybciej załatwiam sprawy zawodowe i mam więcej czasu dla rodziny”, natomiast 40% uznało, że Internet „pozwala na łatwą komunikację z rodziną w ciągu całego dnia”. Także w tej grupie pojawiły się pojedyncze odpowiedzi mówiące o zabieraniu pracy do domu.

W zamyśle autora kwestionariusz ankietowy oraz niniejsze opracowanie, jak zostało to zasygnalizowane w pierwszej części artykułu, jest próbą syntezy rozwoju i dostępności narzędzi teleinformatycznych oraz kształtowania (się) społeczeństwa obywatelskiego, w tym postaw i zachowań. Wybraną platformą czy też łącznikiem pomiędzy aspektami społeczeństwa informacyjnego a społeczeństwa obywatelskiego jest szkoła, a w szczególności postać nauczyciela. Dlatego też kolejne pytanie wykorzystane w badaniu opinii osób aspirujących do zawodu nauczyciela brzmiało: „Czy Pani/Pana zdaniem jednostki mają wpływ na rozwój swojego regionu?” Rozkład odpowiedzi przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Rozkład odpowiedzi (%) na pytanie „Czy Pani/Pana zdaniem jednostki mają wpływ na rozwój swojego regionu?”

	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
Czy Pani/Pana zdaniem jednostki mają wpływ na rozwój swojego regionu?	3%	19%	16%	37%	25%
łącznie	22%			62%	

Źródło: opracowanie własne

Prawie 2/3 respondentów prezentuje przekonanie, iż jako jednostki mogą oddziaływać na rozwój swojego regionu, przeciwnego zdania jest nieco ponad 1/5 pytaných osób. 16% respondentów nie jest pewna czy ich zdanie byłoby brane pod uwagę przy decyzjach dotyczących spraw środowiska lokalnego. Zauważalna jest także spora dysproporcja pomiędzy skrajnymi opiniami – jedynie 3% osób odpowiedziało „nie” i aż 25% osób – „tak”.

Kolejne zadane pytanie, będące kontynuacją podjętego wątku a jednocześnie próbą połączenia postaw obywatelskich i postrzegania w tym kontekście Internetu, brzmiało: „Czy Internet przyczynia się do wywierania wpływu jednostki na sprawy regionu?” Uzyskane odpowiedzi przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Rozkład odpowiedzi (%) na pytanie „Czy Internet przyczynia się do wywierania wpływu jednostki na sprawy regionu?”

	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
Czy Internet przyczynia się do wywierania wpływu jednostki na sprawy regionu?	2%	17%	22%	40%	19%
łącznie	19%			59%	

Źródło: opracowanie własne

Uzyskane odpowiedzi kształtują się podobnie jak w przypadku poprzedniego pytania, przy nieco większej liczbie osób niezdecydowanych. Może to sugerować, iż osoby uważające, że jednostki nie mają przełożenia na sprawy regionu, pozostają przy swoim stanowisku i medium internetowe oraz towarzyszące mu zjawiska społeczne nie wnoszą

nic nowego w tę relację. Analogicznie osoby stojące na stanowisku o możliwości wywierania wpływu postrzegają Internet jako kolejne narzędzie w i tak już zachodzącym procesie. Na uwagę zasługuje jednak zależność odpowiedzi uzyskanych z obu pytań, zaprezentowana w tabeli 7.

Tabela 7. Ocena przyczyniania się Internetu do wywierania wpływu jednostki na sprawy regionu w opinii osób, które uważają/ nie uważają, że jednostki mają wpływ na rozwój swojego regionu?

Czy Internet przyczynia się do wywierania wpływu jednostki na sprawy regionu?	nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	tak
Odpowiedzi wśród osób, które na pytanie: Czy Pani/Pana zdaniem jednostki mają wpływ na rozwój swojego regionu? Zaznaczyły: nie lub raczej nie (22%)	6%	59%	18%	18%	0%
łącznie	65%			18%	
Odpowiedzi wśród osób, które na pytanie: <i>Czy Pani/Pana zdaniem jednostki mają wpływ na rozwój swojego regionu?</i> Zaznaczyły: tak lub raczej tak (62%)	0%	3%	17%	50%	31%
łącznie	3%			81%	

Źródło: opracowanie własne

W obu przypadkach Internet postrzegany jest jako narzędzie/medium wzmacniające siłę jednostki w decydowaniu o zmianach w regionie. Spośród osób, które uważają, że jako jednostki nie mają wpływu na sprawy swojej regionalnej społeczności, „aż” 18% sądzi, że dzięki Internetowi staje się to możliwe i „tylko” 65% z nich konsekwentnie deklaruje brak siły jednostki także tej wspartej technologią cyfrową. Prawie 1/5 nie stanęła po żadnej ze stron, co jednak także interpretowane może być jako złagodzenie negatywnej odpowiedzi z pytania poprzedniego.

W drugiej, większościowej (62%) z rozważanych grup, obejmującej osoby uważające, że jednostki mają wpływ na rozwój swojego regionu, ponad 4/5 postrzega pozytywną siłę Internetu w rozważanej relacji. Zaledwie 3% osób jest odmiennego zdania. I w tym przypadku niespełna piąta część respondentów nie opowiedziała się po żadnej ze stron.

Osoby, które uważają, że Internet przyczynia się do wywierania wpływu jednostki na sprawy regionu poproszone zostały o doprecyzowanie swojej opinii. Wśród komentarzy pojawiają się wpisy mówiące, iż informacje wyszukiwane w Sieci pozwalają na ustosunkowanie się do zachodzących procesów i działań oraz zabieranie głosu w tych sprawach. Bieżące informacje dostępne w sieci o realizowanych lub planowanych inicjatywach pozwalają wyrażać swoje zdanie oraz wywierać nacisk na „centra władzy”. Podkreślana jest istotna rola szybkiego przepływu informacji pomiędzy ośrodkami decyzyjnymi a społecznościami, których te decyzje dotyczą. Ankietowani dostrzegają także znaczenie Internet w promowaniu swojego regionu.

Podsumowanie

W świetle przedstawionych wyników badań wydaje się, iż respondenci – osoby dążące do pracy w zawodzie nauczyciela – świadomie wykorzystują, przynajmniej w podstawowym zakresie, usługi i narzędzia dostępne w Internecie. Wskazują na pożądane cechy i zachowania przyczyniające się do sprawnej pracy w środowisku wirtualnym – m.in. postawienie celu, konsekwencja i samokontrola, organizacja pracy i zarządzanie czasem oraz, a może przede wszystkim, ciekawość i chęć pogłębiania swojej wiedzy. Niewielki odsetek osób stoi na stanowisku, iż nie mają żadnego wpływu na sprawy swojego regionu, jednocześnie część z tych osób dostrzega możliwość zmiany tego stanu rzeczy za sprawą Internetu. Zdecydowana większość prezentuje postawy pro obywatelskie uważając, że zmiany w lokalnym środowisku zależą także od nich. Zarysowuje się także pozytywna relacja pomiędzy konstruktami społeczeństwa informacyjnego a społeczeństwa obywatelskiego, zakładana w pierwszej części artykułu.

Podkreślenia wymaga jednak fakt, iż należy zdawać sobie sprawę z ograniczeń wnioskowania i ekstrapolacji uzyskanych wyników i ich interpretacji ze względu na niewielką i niereprezentatywną próbę badawczą. Mimo tych ograniczeń, zdaniem autora, przedstawione dane i oparta na nich dyskusja mogą stanowić, wnoszące pewną wartość, źródło wiedzy oraz punkt wyjścia do dalszych pogłębionych rozważań w tym lub zbliżonych obszarach. Dalszy kierunek badań dotyczyć mógłby próby odpowiedzi na pytanie, czy i ewentualnie w jaki sposób powinno się formalizować proces kształtowania postaw obywatelskich w warunkach szkolnych wśród młodych ludzi przy wsparciu narzędzi technologii komunikacyjnych i informacyjnych czy też pozostawić ten obszar niesformalizowany, do zagospodarowania samym nauczycielom stawiając ich wiedzę, osobowość i zaangażowanie powyżej regulacji i przepisów. Pytanie to, stanowi niejako pochodną pytania postawionego na wstępie niniejszych rozważań: czy możliwe jest wpływanie na proces kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce i jakich narzędzi należy używać w celu wspomaganie budowy społeczeństwa opartego na jednostkach cechujących się autonomicznością, samorealizacją i świadomym w nim uczestnictwem. Zagadnienie to w dalszym ciągu nie odnalazło jednoznacznej odpowiedzi i pozostaje kwestią otwartą, a prezentowane poglądy autora traktowane mogą być jako głos w dyskusji.

Niezależnie od pojawiających się głosów pozytywnych lub krytycznych w stosunku do przedstawionego toku myślenia nie należy tracić z pola widzenia faktu, iż „(...) użytkownicy Internetu są odzwierciedleniem społeczeństwa w najważniejszych demograficznych wymiarach. Internet przedłuża raczej, niż redukuje różnice między posiadającymi i nieposiadającymi. Grupy społecznie upośledzone mogą nie mieć ponadto wystarczającej wiedzy ogólnej, środków finansowych i wiedzy technicznej, aby posługiwać się Internetem.”³ Postępujące przenikanie Sieci do kolejnych obszarów naszej aktywności powoduje zacieranie się granic pomiędzy światem rzeczywistym i rzeczywistością wirtualną⁴, wywołując zjawisko, szeroko

³ E. Magaczewska, T. Mastyk, *Miejski ratusz w globalnej wiosce. Charakter aktywności obywatelskiej w społeczeństwie obywatelskim*, (w:) L. Haber, S. Jędrzejewski (red.), *Co łączy, co dzieli Polaków, czyli społeczeństwo informacyjne w działaniu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, s. 229

⁴ D. Batorski, K. Olechnicki, *Wprowadzenie do socjologii Internetu*, *Studia Socjologiczne* nr 3/2007, s. 37

dyskutowanego w literaturze, wykluczenia społecznego. „Ci, którzy balansują na granicy wykluczenia, odczuwają brak kompetencji i kwalifikacji w obliczu nowych technologii. Nie są skłonni do pokonywania przeszkód kulturowych i instytucjonalnych w specyficznej dlań sytuacji komunikacyjnej. Posiadają relatywnie ograniczoną zdolność aktywnej partycypacji w procesach opartych na zbiorowej inteligencji, którą powszechnie uważa się za główną zdobycz cyfrowego świata.”⁵ Wykorzystując więc to co ma do zaoferowania nowoczesna technologia, szczególnie w szkole do kształtowania postaw, warto upewnić się czy podejmowane działania mają charakter egalitarny i nie pogłębiają podziałów.

The Role of Information and Communication Technologies in Shaping Civic Attitudes of Young People – the Survey Results. Part 2

Summary

The article presents a discussion on the role of information and communication technology in the development of citizenship. An important factor in this process is the attitude and skills of teachers. Theoretical discussion is supplemented by the result of a survey conducted on a group of people who make efforts to work in the teaching profession.

⁵ P. Levy, *Drugi potop* [w] M. Hopfinger (red.), *Nowe media w komunikacji społecznej w XX wieku*, Antologia, Oficyna Naukowa, Warszawa 2002, s. 172.